

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА**

Факультет математики та інформатики

Кафедра диференціальних рівнянь і прикладної математики

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Математичні основи штучного інтелекту

Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

Освітня програма Прикладна математика

Спеціальність F1 Прикладна математика

Галузь знань F Інформаційні технології

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол № 1 від 26 серпня 2025 р.

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Математичні основи штучного інтелекту
Викладач	Кандидат фіз.-мат. наук, доцент Гой Тарас Петрович
Контактний телефон викладача	+38(0342)596027
E-mail викладача	taras.goy@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	Очний
Обсяг дисципліни	3 кредити ЄКТС
Сайт дистанційного навчання	http://www.d-learn.pu.if.ua/index.php?
Консультації	Очні консультації: згідно з розкладом консультацій
2. Анотація до навчальної дисципліни	
Навчальна дисципліна «Математичні основи штучного інтелекту» спрямована на формування у здобувачів вищої освіти фундаментальних знань з математичних методів і моделей, що лежать в основі сучасних систем штучного інтелекту. Курс забезпечує теоретичну базу для розуміння алгоритмів машинного навчання, аналізу даних, оптимізації та побудови інтелектуальних систем. У межах дисципліни розглядаються елементи лінійної алгебри (вектори, матриці, власні значення та власні вектори), математичного аналізу (похідні, градієнт, екстремуми функцій), теорії ймовірностей і математичної статистики (випадкові величини, розподіли, оцінювання параметрів), методи оптимізації, основи теорії графів і логіки. Особлива увага приділяється математичному обґрунтуванню методів класифікації, регресії, кластеризації, нейронних мереж та інших підходів до машинного навчання. Дисципліна формує здатність застосовувати математичний апарат для моделювання інтелектуальних процесів, аналізу алгоритмів штучного інтелекту та оцінювання їх ефективності. Результатом вивчення курсу є набуття студентами компетентностей з математичного моделювання, аналітичного мислення, формалізації задач штучного інтелекту та обґрунтованого вибору методів їх розв'язання.	
3. Мета та цілі навчальної дисципліни	
Метою навчальної дисципліни є формування у здобувачів вищої освіти системних знань з математичних основ штучного інтелекту та набуття практичних умінь застосовувати математичний апарат для побудови, аналізу й оптимізації алгоритмів машинного навчання та інтелектуальних систем. Цілі навчальної дисципліни: 1) сформувати глибоке розуміння математичних структур і методів, що лежать в основі сучасних технологій штучного інтелекту; 2) розвинути навички застосування лінійної алгебри, математичного аналізу, теорії ймовірностей і статистики до задач машинного навчання; 3) навчити формалізувати прикладні задачі у вигляді математичних моделей; 4) ознайомити з методами оптимізації, що використовуються для навчання моделей; 5) сформувати здатність аналізувати коректність, стійкість і ефективність алгоритмів штучного інтелекту; 6) розвинути вміння інтерпретувати результати математичного моделювання та статистичного аналізу даних; 7) сформувати компетентності щодо обґрунтованого вибору математичних методів залежно від типу задачі; 8) сприяти розвитку аналітичного мислення та здатності до самостійного наукового пошуку в галузі штучного інтелекту.	
4. Програмні компетентності та результати навчання	
Компетентності: ЗК-4. Здатність вести дослідницьку діяльність, включаючи аналіз проблем, вибір способу й методів дослідження, а також оцінку якості результатів; ФК-1. Цілісне уявлення про математику, її сучасний стан, виникнення і шляхи розвитку, її місце у системі наукових знань людства. ФК-7. Здатність до проведення математичного і комп'ютерного моделювання, аналізу та обробки даних, обчислювального експерименту, розв'язання формалізованих задач за допомогою спеціалізованих програмних засобів Результати навчання: РН-1. Аналізувати об'єктивні тенденції розвитку математики у її зв'язку з практичними потребами та діяльністю людей, з розвитком інших наук; РН-4. Формалізувати вимоги до розв'язку прикладної проблеми та його програмної реалізації і відповідно підбирати методи, алгоритми та програмні засоби, планувати етапи досліджень і компоненти програмної реалізації.	

PH-6. Уміти розробляти алгоритми моделювання складних систем та проводити комп'ютерне моделювання.				
5. Організація навчання				
Обсяг курсу – 90 год.				
Вид заняття		Загальна кількість годин		
Лекції		14		
Практичні		16		
Самостійна робота		60		
Ознаки навчальної дисципліни				
Семестр	Спеціальність	Курс	Нормативна / Вибіркова	
2	F1 Прикладна математика	1	Вибіркова	
Тематика навчальної дисципліни				
Тема		Кількість годин		
		лекції	практ. заняття	сам. робота
Тема 1. Вступ до штучного інтелекту та математичні засади інтелектуальних систем. Поняття та напрями розвитку ШІ. Типи задач: класифікація, регресія, кластеризація, оптимізація. Формалізація задач ШІ у вигляді математичних моделей. Дані як об'єкти математичного аналізу.		2	2	6
Тема 2. Лінійна алгебра в задачах ШІ: вектори, матриці, власні значення, матричні розклади. Вектори та матриці, операції над ними. Норми векторів і матриць. Власні значення та власні вектори. Матричні розклади (<i>LU</i> , <i>QR</i> , <i>SVD</i>) та їх застосування.		2	2	6
Тема 3. Математичний аналіз та оптимізація функцій багатьох змінних. Похідна та градієнт функції багатьох змінних. Матриця Гессе та умови екстремуму. Градієнтний і стохастичний градієнтний спуск. Регуляризація та обмежена оптимізація.		2	2	6
Тема 4. Теорія ймовірностей і математична статистика в аналізі даних. Випадкові величини та їх розподіли. Математичне сподівання, дисперсія, кореляція. Оцінювання параметрів (метод максимальної правдоподібності). Перевірка статистичних гіпотез і довірчі інтервали.		2	2	8
Тема 5. Байєсівський підхід та основи теорії інформації. Формула Байєса та апостеріорні оцінки. Наївний байєсівський класифікатор. Ентропія та інформаційна міра невизначеності. Дивергенція Кульбака–Лейблера та взаємна інформація.		2	2	8
Тема 6. Лінійні та нелінійні моделі машинного навчання (регресія, класифікація, методи ядер). Лінійна та логістична регресія. Метод найменших квадратів. Метод опорних векторів. Ядрові методи та їх математичне обґрунтування.		2	2	8
Тема 7. Математичні засади нейронних мереж і алгоритми навчання. Перцептрон і багатошарові мережі. Функції активації та їх властивості. Алгоритм зворотного поширення помилки. Глибокі мережі та проблема зникнення градієнта.		2	2	8
Тема 8. Оцінювання якості моделей, узагальнювальна здатність і проблема перенавчання. Функції втрат і метрики якості. Перенавчання і недонавчання. Крос-валідація та розподіл вибірки. Регуляризація та методи підвищення узагальнювальної здатності.			2	10
Разом		14	16	60
6. Система оцінювання навчальної дисципліни				
Загальна система оцінювання навчальної дисципліни	Система оцінювання – 100 бальна (упродовж семестру) <i>відмінно</i> – студент демонструє повні і глибокі знання навчального матеріалу, достовірний рівень розвитку умінь та навичок, правильне й обґрунтоване формулювання практичних висновків, наводить повний			

	обґрунтований розв'язок прикладів та задач, аналізує причинно-наслідкові зв'язки; вільно володіє науковими термінами; <i>добре</i> – студент демонструє повні знання навчального матеріалу, але допускає незначні пропуски фактичного матеріалу, вміє застосувати його до розв'язання конкретних прикладів та задач, у деяких випадках нечітко формулює загалом правильні відповіді, допускає окремі несуттєві помилки та неточності в розв'язках; <i>задовільно</i> – студент володіє більшою частиною фактичного матеріалу, але викладає його не досить послідовно і логічно, допускає істотні пропуски у відповідях, не завжди вміє правильно застосувати набуті знання до розв'язання конкретних прикладів та задач, нечітко, а інколи й невірно формулює основні твердження та причинно-наслідкові зв'язки; <i>незадовільно</i> – студент не володіє достатнім рівнем необхідних знань, умінь, навичок, науковими термінами. Оцінка за поточні тестування (2 тести по 10 балів) – 20 балів; Оцінка за роботу на практичних заняттях – 10 балів; Оцінка за індивідуально-розрахункове завдання – 30 балів; Оцінка за виконання домашніх завдань – 20 балів. Оцінка за самостійну роботу – 20 балів.
Вимоги до індивідуальних пошукових роботи	Студенти виконують одну індивідуально-розрахункову роботу. Головна її мета – перевірка самостійної роботи студентів в процесі навчання, виявлення ступеня засвоєння ними теоретичних положень курсу.
Підсумковий контроль	Форма підсумкового контролю – залік. Для отримання заліку необхідно набрати щонайменше 50 балів в університетській шкалі.
7. Політика навчальної дисципліни	
1. <i>Відвідування занять.</i> Відвідування лекцій і практичних занять є обов'язковим, окрім випадку, коли студент має затверджений в установленому порядку графік індивідуального навчання. Пропущені заняття підлягають обов'язковому відпрацюванню у встановлені терміни. Студент зобов'язаний самостійно опрацювати матеріал, пропущений з поважної причини. 2. <i>Організація навчальної роботи.</i> Виконання практичних, індивідуальних і розрахункових завдань є обов'язковим. Усі роботи подаються у встановлені терміни відповідно до графіка навчального процесу. Порухення термінів подання робіт може впливати на зниження кількості балів. 3. <i>Академічна доброчесність.</i> Усі види робіт повинні виконуватися самостійно. Забороняється плагіат, списування, використання сторонньої допомоги без посилання на джерела. Виявлення порушень академічної доброчесності є підставою для анулювання результатів роботи. 4. <i>Оцінювання результатів навчання.</i> Оцінювання здійснюється за модульно-рейтинговою системою. Поточний контроль включає виконання практичних завдань, тестування, усні відповіді. Підсумковий контроль проводиться у формі заліку. Критерії оцінювання доводяться до відома студентів на початку семестру. 5. <i>Комунікація та консультації.</i> Комунікація між викладачем і студентами здійснюється під час занять та через офіційні електронні засоби зв'язку. Консультації проводяться згідно з графіком або за попередньою домовленістю. 6. <i>Поведінка під час занять.</i> Під час занять необхідно дотримуватися академічної етики та поваги до учасників освітнього процесу. 7. <i>Академічна мобільність.</i> Програма навчальної компоненти передбачає перезарахування кредитів освітніх компонентів, отриманих здобувачами, які навчалися за програмою академічної мобільності, неформальної освіти за наявності відповідних підтверджуючих документів. 8. <i>Неформальна освіта.</i> Здобувач має можливість перезарахувати окремі теми або курс шляхом проходження професійних курсів чи тренінгів, онлайн-освіти. Для зарахування необхідно надати: сертифікат (електронний або друкований) про проходження курсу, опис програми тренінгу із зазначенням змісту тем, обсягу та тривалості курсів чи тренінгів.	
8. Рекомендована література	

1. Багмут І. О., Успенський В. Б. Методичні вказівки до лекцій з дисципліни “Математичні методи штучного інтелекту”. Харків: НТУ «ХПІ», 2023. 100 с.
2. Згуровський М. З., Зайченко Ю. П. Системи і методи штучного інтелекту. Київ: Академперіодика, 2025. 744 с.
3. Кононюк А. Ю. Нейронні мережі і генетичні алгоритми. Київ: «Корнійчук», 2008. 446 с.
4. Пістунів І. М. Штучний інтелект – прикладні аспекти. Дніпро: НТУ «ДП», 2025. 246 с.
5. Троцько В. В. Методи штучного інтелекту. Київ: Університет "КРОК", 2020. 86 с.
6. Badiru A. B., Asaolu O. Handbook of Mathematical and Digital Engineering Foundations for Artificial Intelligence. Boca Raton: CRC Press, 2023. 399 p.
7. Chen R. H., Chen C. Artificial Intelligence: An Introduction to the Big Ideas and their Development. Boca Raton: CRC Press, 2025. 339 p.
8. Code Et Tu. Maths for AI: All Mathematics and Statistics you need to know for understand Artificial Intelligence. Indépendante Edition, 2024. 204 p.
9. Flux J. Basic Mathematical Foundations of AI: Hands on with Python. Independently published, 2024. 521 p.
10. Hawkins J. Mathematics for Artificial Intelligence. CRC Press, 2026. 239 p.
11. Hinton A. Basic Math for AI: A Beginner's Quickstart Guide to the Mathematical Foundations of Artificial Intelligence. Book Bound Studios, 2024. 142 p.
12. Hinton A. Essential Math for AI: Exploring Linear Algebra, Probability and Statistics, Calculus, Optimization Techniques, and More. Book Bound Studios, 2023. 172 p.
13. Nelson H. Essential Math for AI: Next-Level Mathematics for Efficient and Successful AI Systems. Sebastopol: O'Reilly Media, 2023. 605 p.

Викладач

Т. П. Гой